פּרייז 25 גראָשען — IX-טער יאָהרגאַנג — „Należytość pocztową uiszczono ryczałtem" — 38 (428) — Radomer-Kielcer Leben" — הײַנט 10 זייטען

Radom, dnia 23 września 1932 r.

ראַדאָם, פרייטאָג כ״ב אלול תרצ״ב

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

Redakcja i Administracja
Radom, Szwarlikowska 20

Oddział w Kielcach.

אַנאָנסען - פּרייז:

אין מיליטעטער שורה: פאַרן טעקסט 40 גר.
אין „ 60 „
נאָכ׳ן „ 25 „
די 1-טע און לעצטע זייט ענטהאַלטען 8 שפּאַלטען
אין טעקסט 4 „

Wobec obiegających pogłosek, jakoby nowopowstający kinoteatr „Apollo" mieszczący się w gmachu dawnego kina Świt, miał coś wspólnego z dawnym zarządem, względnie właścicielami powyższego kina —

Komunikujemy, że, aktem rejentalnym zawartym u rejenta Jurkiewicza w Warszawie numer repertorium 565. wydzierżawiliśmy od związku Zawodowego Robotników Przemysłu Garbarskiego w Polsce oddział w Radomiu jako właściciele gmachu przy ul. Świeżej № 1, lokal po byłym kinie Świt, w którym to lokalu, teraz uruchamiamy kino.

Nowopowstający kinoteatr „Apollo" niema nic wspólnego z poprzednim kinem Świt.

Dyrekcja Kina „APOLLO"
Bernard Niemczyk

ע נ ד ל י ך! **ע נ ד ל י ך!**

ווערט ראַדאָם פּעררעכנט צו די גרעסטע
שטעדט אין אייראָפּא

שויז ווערט געעפענט — אונטער דער פּערזענליכער לייטונג
פון בערנארד ניעמטשיק

אויסגעצייכענטער פילם אונטערנעמער אייגענטימער פון די גרעסטע קינאָס אין לובלין טשענסטאָכאָוו און לאָדז

א גרויסער און פּראַכטפולער
קינאָטעאַטער
„אַפּאָלאָ"

:: אלס ערשטער און פייערליכער פּראָגראַם וועט דעמאָנסטרירט ווערן דער ערשטער דראַמאַט
פון טשאַרלי טשאַפּלין
וועלכער האָט אויפגערודערט די גאַנצע וועלט
ווייל **טשאַרלי טשאַפּלין** איז געווען גלייכצייטיג רעזשיסער און שאַפער פון די מוזיק צו דעם פילם און אויספירער פון די הויפּט ראָל

א. ג.

ŚWIATŁA WIELKIEGO MIASTA

(ליכט פון דער גרויסער שטאָדט)

אלס איבער׳ן פּראָגראַם;
דער זיגרייכער פליה און די לויה פון די טראַגיש אומגעקומענע בעריהמטע פליהער
פּאָרוטשניק **זשווירקא** און אינזש. **וויגורא**

„טשעבאַ פּלאַטשיטש"

ס'איז גענוג צו זיין אויף א ווילע א שטייער-צאָלער און האָבען ביי זיך אין קעשענע טאַליכע „נאַקאַזשן פּלאַטניטשע", כדי זיך צו איבערצייגען, ווי אזוי די שטייער-מאַכט באַהאַנדעלט איהרע אינטערעסאַנטען. אויף אלע אינטערווענציעס פון די שטייער-באַלאַסטיגטע און אין פיל פאַלען שטאַרק באַצאָלטע שטייער-צאָלער איז די איינציגע תשובה „טשעבאַ פּלאַטשיטש". און זאָלטען ווען ס'וועט געמאַכט וועלכער ס'איז פּרוּוו ארייננצוגיין אין זייער לאַגע.

אויב מען זאָל מעסטען אונזער וואוילשטאַנד פון שטאַנדפּונקט פון די שטייער-אַמטען, דאַן וואָלט מען געמוזט קומען צום באַשלוס, אז שוין זינט יאָהרען געפינען מיר זיך כסדר אין א צושטאַנד פון אַנ'עקאָנאָמישען און ווירטשאַפטליכען אויפבלי. מחמת די אומזאַצען און די הכנסות פון די בירגער האַלטען דאַך כסדר אין איין וואַקסען און יאָהר-יעהרליך ווערען די אויסגעמאָסטענע סומעס אויך מער געשוואָלען. ניט קוקענדיג אויף דעם וואָס פאַקטיש זעהען מיר דאָך ווי זעהר פיל געשעפטען און אונטערנעמונגען ווערען געשלאָסען און ליקווידירט נישט חלילה פון צו פיל פאַרדינען, נאָר פשוט, ווייל ארבעטען ביי א שטענדיגען דעפיציט איז דאָך אוממעגליך.

ס'האָט זיך ביי דער שטייער-מאַכט, אַנהויבענדיג פון די העכסטע שטאַפלען ביז די קלייניקע סעקוועסטראַטאָרלעך, געשאַפען א כלל, אז דער בירגער זאָגט שטענדיג ליגען. אפילו ווען דער סוחר אדער אונטערנעמער פירט אַפּיצעלע האנדעלס-ביכער, מחמת ער וויל ניט צאָלען; מיליאָנען בירגער זאָגען כלומרשט ליגען. נישט אמת זאָגען די אָרגאַניזאַציעס פון סוחרים און האַנדווערקער; נישט ריכטיג אינפאָרמירט זענען די האנדעלס- און האַנדווערקער-קאַמערען; נישט וויכטיג זענען די אָפיציעלע האנדעלס-ביכער א. א. וו. די איינציגע אינסטיטוציע, וועלכע איז „כעבר" אינפאָרמירט און ווייס אַלץ, איז די פינאַנץ-קאַמער מיט איהרע בעאַמטע.

אין דער טאָג-טעגליכער פּראַקטיק קומט אויס אָפט צו באַגעגענען פאַקטען ווען די שטייער-מאַכט איז דער אַלמעכטיגער שופט איבער דער קעשענע פון בירגער.

טויזענטער בירגער ווערען דורכדעם ארייַנגעטריבען אין א צושטאַנד פון פערצווייפלונג. און זיי רעזיגנירען פון אננעמען וועלכען ניט איז שריט אפילו דאַן, ווען ס'איז פאַראַן א גרונט עפּעס צו פועלען, ווייל ניט שטענדיג העלפט די אינטערווענץ און דאָס אויפקלערען די פאַקטישע קלאָגעדיגע לאַגע פון דעם באַעוולה'טען שטייער-צאָלער.

ג. ש.

פאַר מאַכען פיקטיווע ליציטאַציעס, וועלען דראָהען שווערע שטראַפען.

דער נייער שטראַף-קאָדעקס, וועלכער איז אריין אין קראַפט פונם 1-טן סעפּטעמבער, האָט איינגעפיהרט א גאַנצע רייהע נייע באַגריפען וועגען פערברעכענס, וועלכע דאַרפען אינטערעסירען אַממערסטען דעם ברייטען סוחר'ישען עולם.

אין די לעצטע צייטען, ווען באַנקראָטען מערען זיך פון טאָג צו טאָג, איז זייער אריין אין דער מאָדע דאָס איבערשרייבען געשעפטען און זאַכען אויף אנדערע נעמען; ביי היינטיגען טאָג איז נאָך ווייניג צו האָבען א וועקסעל אָדער אפילו א געריכט'ס-אורטייל, אז ס'קומט געלד; די הויפּט פראַגע איז שטענדיג צי דער שולדינער האָט זיך ניט באַוואָרענט, אז מ'זאָל ביי איהם ניט קענען מאָהנען; גאַנץ אָפט געשעהט אויך אז מ'קומט שוין מיט דעם קאָמאָרניק און מ'קען גאָרנישט מאַכען; ס'געשעהן אפילו אַזעלכע פאַלען, אז דעם שולדנערס געשעפט איז געפּאַקט מיט סחורה, און דאָך לאָזט ער זיך אויס פון די בעלי-חובות, ווייל פאָרמעל איז ער נאָר א געדונגענער מענטש ביי זיין ווייב, שוויגער, אָדער אזוי א גוטען פריינד; יעדערער ווייסט גאַנץ גוט, אז דאָס איז א פּקצע, אָבער אויפ'ן געריכטליכען וועג איז שווער די פיקציע אויפצווייזען.

צו דעם אומנאָרמאַלען צושטאַנד וויל מאַכען א סוף דער נייער שטראַף-קאָדעקס.

לויט'ן נייעם געזעץ וועט מען פאַר מאַכען אזוינע פיקציעס, אום ניט צאָלען קיין חובות, באַשטראָפט ווערען מיט תפיסה ביז פינף יאָהר; דערביי איז גלייכגילטיג, אויף וואָס פאַר א אופן דער שולדיגער האָט זיך באַוואָרענט פאַר די קרעדיטאָרען; די זעלבע שטראַף קומט פאַר איבערשרייבען דאָס פאַרמעגען אויף א פרעמדען נאָמען, מאַכען א פיקטיווע ליציטאַציע, באַהאַלטען די סחורה א.אז"וו.; בכדי פּראַקטיש אָפּצושרעקען דעם עולם פון מאַכען פיקציעס זעהט דער שטראַף-קאָדעקס פאָר א שטראַף ביז 3 יאָהר תפיסה פאַר נאָכגעבען הילף ביים אויסדרייען זיך פון צאָהלען חובות; ס'דראָהט אַלזאָ א שטראַף יעדען, וועלכער נעמט אַנטייל אין א פיקטיווער ליציטאַציע, דעם אויף וועלכענס נאָמען דאָס געשעפט ווערט איבערגעשריבען א.אז"וו.

די לעצטע באַוואָרענישען וועלען געוויס שטאַרק ווירקען אויף מאַכען פיקציעס, ווייל קיינער וועט נישט וועלען פאַר א טובה ריזיקירען; צאָהלען פאַר דער ריזיקע יעדען אַנטיילנעמער וועט אויך נישט שטענדיג לוינען; איבעריגענס, ווי ס'וועט אויסזעהען די פּראַקטיק לויט'ן נייעם געזעץ וועט די צייט ווייזען, יעדענפאַלס דאַרף מען רעכענען אלס פאַרברעכען די פאַרשידענע פיקציעס, וועלכע זענען ביז'ן היינטיגען טאָג געווען א טאָג-טעגליכע ערשיינונג וואָס בריינגען ערנסטע פאָלגען אין דער מסחר וועלט.

פאַרשוינעז, וואָס דרייען א קאָפּ דעם רעדאַקטאָר

II.

וויל מען זיין א רעדאַקטאָר פון א צייטונג אין א פּראָווינץ-שטאָדט מוז מען קודם-כל האָבען אַנ'אייזערנעם געדולד און שטאַלענע נערווען.

מילא, אז ס'קומען דעם רעדאַקטאָר דרייען א קאָפּ גלאַט אזוי פאַרשוינען — אַז וויל ער, הערט ער זיי אויס ביז'ן סוף; וויל ער ניט — בעט ער זיי מאַכען בקצור; און אין ערגסטען פאַל — גיט ער זיי צו פערשטעהן, אז א רעדאַקטאָרס צייט און געדולד איז ניט קיין הפקר-זאַך, און ער לייגט זיי העפליך פאָר צו פאַרמאַכען די טיהר פון הינטער זיך.

ביטער איז אָבער — ווען ס'קומען צום רעדאַקטאָר „שרייבערס": אזא איינעם צו „עקסמיסירען" פון רעדאַקציע, דאַרף מען סיידען אָנקומען צו א קאָמאָרניק.

אזא איינעם, וואָס האָט דערפילט אין זיך א שרייבערישען טאַלאַנט, וועט איהר איהם אזוי גרינג ניט אָפּפּטר'ן ניט מיט גוטען, ניט מיט בייזען, ווארום ער איז הייליג איבערצייגט, אז טיף אין הארצען זעהט אויך דער רעדאַקטאָר אליין, אז זיינע כתבים זענען גאָלד און בריליאַנטען — אלא וואָס: קנאת סופרים — דער רעדאַקטאָר וויל איהם אוודאי ניט צולאָזען צום פאַך, מחמת ער וויל זיך פשוט ניט שאַפען קיין קאָנקורענטען אויף דער צוקונפט...

און וויסען דאַרפט איהר, אז ביי אזא איינעם וואָס זינדיגט מיט דער פען, איז דער חשק געדרוקט צו ווערען שטאַרקער, ווי ביי א בחור דער חשק צו א מיידעל, ווי ביי א שכור דער חשק צו בראָנפען, ווי ביי א רויכערער דער חשק צו א פּאַפּיראָס.

הגם אזא אָנפאַנגער-שרייבער איז געוועהנליך, אין גאַנצען א שעמעוודיגער, אָבער אז ער הויבט אָן איינצוקומען אָפטער אין רעדאַקציע, ווערט ער ביסלעכווייז אַלץ דרייסטער און דרייסטער, און דער סוף איז, אז ער הויבט אָן צו האָבען שאַרפע טענות צום רעדאַקטאָר, פונקט ווי מען וואָלט נאָך איהם געשיקט א שילאַטן-שמש.

— איך לייען אַלע טאָג אייער צייטונג — רעדט דער שרייבער מיט א פאַרבאָרגענעם כעס — און איך זעה, אז איהר דרוקט אזוינע זאַכען, וואָס געגען מיינע ווערק זענען זיי גאָרנישט מיט נישט; טאָ הלמאי, ווילט איהר ניט אָפּדרוקען מיינע כתבים? סיידען איהר טראָגט אויף מיר א כעס...

— גלויבט מיר, פאַניע רעדאַקטאָר.

— פּרוּווט זיך א צווייטער איבערצייגען דעם רעדאַקטאָר — אז איהר זייט זיך אליין א שונא! איידער כ'האָב אייך געבראַכט מיינע כתבים, האָב איך זיי פאָרגעלייענט פאַר א סך מיינע באַקאַנטע, האָבען זיי אַלע פשוט געלעקט די פינגער; און איצט פרעגען זיי מיך אַלע טאָג, הלמאי ס'איז ניט געדרוקט; זיי סטראַשען, אז זיי וועלען אויפהערען צו קויפען אייער צייטונג...

א דריטער, וואָס שרייבט אויף שטאָטישע טעמעס, נאָר ער פּערשפּעטיגט זיך תמיד אויף עטליכע וואָכען, וויל בשום אופן ניט מסכים זיין, אז אַ'ארטיקעל איז גוט נאָר דאַן, ווען ער איז צו ער צייט און בשעת מען שרייבט וועגען זאַכען, וואָס דער עולם האָט זיי שוין לאַנג פערגעסען, איז פשוט א שאָד דער אָרט אין צייטונג.

— ניין, — טענה'ט ער — דער אַרטיקעל מיינער האָט א מאָראַלישע בעדייטונג, און א מאָראַלישע זאַך איז קיינמאָל ניט שפּעט אָבצודרוקען; אין אייער צייטונג איז בכלל פאַראַן צו ווייניג מאָראַל, און פאַר אזא ארטיקעל, ווי מיינער, וועט אייך די גאַנצע שטאָט זיין דאַנקבאַר!

די הויפּט-צרה מיט די שרייבער'ס

ווער מעג און ווער טאָר נישט פאָרן קיין ארץ־ישראל

תשובה ה׳ רעדאַקטאָר מ. הערץ
ראַדאָם

געפינענדיג זיך שוין 2 וואָכען אין ארץ־ישראל האָב איך בעשלאָסען זיך צו שטעלען מיט אייך אין פאַרבינדונג און פון צייט צו צייט צו שרייבען אייך א בריעף. מיין ערשטער בריעף וויל איך זאָל הייסען „ווער מעג און ווער טאָר נישט פאָהרען קיין ארץ־ישראל".

ישראל בן־צבי

אלס איינער, וועלכער האָט מיטגעמאַכט די פערטע עליה און דערנאָך ירידה, אין 1927, גלייב איך, אז איך האָב רעכט די זאָגען אַ פּאָר ווערטער צום עולם, וועלכער רייסט זיך יעצט קיין ארץ ישראל.

ווען די פערטע עליה איז געוועזען זענען געקומען יודען מיט געלד און האָבען געמיינט, אז דאָ אין ארץ־ישראל וועלען זיי מאַכען די נאַלעווקעס, אָדער די לובלינער גאַס פון הענדעלס געשעפט ביז לאַגאַדזינקעס אַפּטייק. מען האָט געקויפט פּלעצער און פון שעה צו שעה געהויבען דעם פּרייז. מען האָט אונטערגענומען צו בויען הייזער מיט איינען קאַפּיטאַל פון 500 פונט, און מען האָט צוגעבאָרגט 100 פונט. דער סוף איז געוועזען, אז מען האָט איבערגעלאָזט די הייזער מיט די פּלעצער און מען האָט געמאַכט ויברח. א דאַנק די ירידה האָט עס מיטגעריסען מענשען וועלכע זענען שוין געוועזען איינגעוואָרצעלט אין ארץ־ישראל, מענשען וועלכע האָבען אָבגעאַרבייט צו 8 יאָהר אין לאַנד זענען מיטגעריסען געוואָרען מיט די צוריק־לויפערס. און דאָ האָט פאַרורזאַכט אז די אַלע שונאי ציון האָבען אויפגעלעבט און צובלאָזען אין זייער פּרעסע דאָס אומגליק פון די יודען.

זיי האָבען ניט געוואָלט הערען און זעהען, אז די יודען, וועלכע זענען ניט געקומען בלויז צו פּאַסקוועצען, נור ווי געטרייע יודען עקשנים, האָבען זיך אַלע איינגעאָרדענט און געשאַפען דורך די 5 יאָהר אַ הערליכען בנין.

תל אביב איז איבערגעבויט געוואָרען. איך האָב תל אביב ניט דערקענט. תל אביב איז אזוי שעהן, אז מען קען עס פּשוט מיט די פעדער ניט בעשרייבען. דאָס זעלבע חיפה מיט דעם הדר הכרמל. אַלע וועלכע זענען געבליבען זענען אזוי שטאָלץ ביי זיך און זיי זענען בערעכטיגט צו זיין שטאָלץ. זיי האָבען אויסגעהאַלטען און זענען געבליבען אויף דעם פּלאַץ. און יעדער פון זיי איינגעאָרדענט. כמעט אַלע מיינע בעקאַנטע, וועלכע האָבען אין 1927 יאָהר גאָר ניט פערמאָגט האָבען היינט ווייערע הייזער צום וואָהנען. און אַלע זעהען גוט אויס. מען הערט נישט דאָ, אז היינט האָט דער באַנקראָטירט און מאָרגען יענער. יעדער לעבט פאַר אזוי פיל, וויפיעל ער פערדינט. קיינער לעבט ניט אויף יענעמס חשבון.

מיטמאַכענדיג די נייע עליה, וועלכע מען רופט שוין די 5 עליה האָב איך איך מיך ארומגעזעהן, אז די עלעמענטען זענען ניט אַלע פון דעם, וועלכע זענען געוואָינשען פאַר ארץ־ישראל.

קיין ארץ ישראל בין איך געפאָהרען מיט א גרופּע פון 300 מענשען בלויז יוגענטליכע, און דער מערערע צאָהל פרויען, אויפ׳ן וועג איז געוועזען פרעהליך, אַלע האָבען געהאַט די מיינונג. אז זיי זענען איבערגליקליך. ווי נור מען איז געקומען אין לאַנד אריין און מען האָט זיך נעטראָפען מיט דער ווירקליכקייט, מען האָט געקריגען דעם ערשטען בריה פון דער ארץ ישראלדיגער זון האָט מען שוין אָנגעהויבען צו רעדען „נתנה ראש ונשובה". איך האָב געפרעגט די אַלע, וועלכע האָבען באַלד אָנגעהויבען צו מורמלען: וואָס האָט איהר געמיינט, אז מען וועט אייך גלייך געבען פּאָסטענס צו 12 פונט א חודש?

אין ארץ ישראל ווער עס וויל לעבען און זיין, מוז האָבען א אייזערנעם געדולד מען מוז קענען די ערשטע צייט אביסעל ליידען. נאַטירליך דאָס איז געדרט איבער מענשען. וועלכע קומען און האָבען ניט קיין געלד און קענען ניט קיין פאַך. די וועלכע האָבען א פאַך אזוי ווי ח ימאָוויטש פון ראַדאָם, וועלכער איז א גוסער שאָפער האָט שוין בעקומען א רעגירונג׳ס־פּאָסטען אויף 12 פונט א חודש מיט עסען און וואָהנונג.

א געוויסער חיים זילבערמאַן פון וולאָדאַווע. וועלכער איז געקומען מיט מיהר בוזאַמען, אַ יונג מיט ביינער. אויף די שיף האָט ער געטאַנצט און גערודערט א וועלט. אזוי ווי ער איז געקומען אין תל־אביב האָט ער באַלד געהאַט פּרעטענזיעס פאַר וואָס מען גיט איהם ניט א פּאָסטען פון 12 פונט א חודש. איך האָב איהם געפרעגט: וואָס האָסט זי געטוהן אין חוץ לארץ? ער דערצעהלט מיר, אז ער איז געוועזען ביים פאָטער און דער פאָטער האָט געהאַנדעלט מיט האָלץ. אז דער פאָטער האָט שוין באַנקראָטירט און האָט שוין מעהר קיין כח איהם אויפצוהאַלטען דאָט וויל ער נישט וויסען. ער שעלט ארץ ישראל און רייסט זיך צו די „פאָלקסצייטונג" צו בעשרייבען זיין אומגליק.

יעצט צום ענין. עס ליגט א הייליגער חוב אויף אַלע אָרגאַניזאַציעס וועלכע האָבען א פּאָזיטיווע בעציהונג צו בעזעצען וואָס מעהר אידען אין ארץ ישראל, אז זיי זאָלען שטאַרק אַכטונג געבען אז די, וועלכע ווילען פאָהרען אין ארץ ישראל, אז זיי זאָלען האָבען א אידישע און ארץ ישראלדיגע הכשרה. מען מוז וויסען וואָס מען וויל טהוען אין ארץ ישראל. מען מוז זיין גרייט לדורין ולתפלה ולמלחמה.

בעזונדערס מוז מען שטאַרק לענען אכט אויף די עלעמענטען, וועלכע האָבען קיין געלד און קיין פאַך, די אזוי גערופענע „לצריג־געהערס". זיי טאָרען אומבעדינגט ניט פאָהרען סתם אין דער וועלט אריין. נור אויסגעשולטע פּיאָנערען, וועלכע האָבען מיטגעמאַכט א געוויסע צייט א הכשרה ביי וועלכע אָרגאַניזאַציע עס זאָל נישט זיין. די האָבען א רעכט צו קומען אין לאַנד אריין. פאַר זיי וועט עס געבען א בעפרידיגונג. ארץ ישראל איז שעהן. ארץ ישראל בויט זיך. עס קומען צו יעדען טאָג נייע הייזער און נייע פאַבריקען עס עפענט זיך אין תל־אביב יעדען טאָג נייע געשעפטען מיט שעהנע שויפענסטער, שבת זעהט מען ביים ים

איז, וואָס בעת זיי שפּאַרט אָן דער טאַלאַנט. זענען זיי אייך ביכולת אויסצושרייבען א ים מיט טינט און א וועלט מיט פּאַפּיר, און בשעת זיי קומען צום רעדאַקטאָר און ערקלערען איהם מיט אַ שטמעלדיגען שמייכעל:

— מיר האָבען אייך געבראַכט א אַרטיקעלע — מעגט איהר זיין זיכער, אז דער „אַרטיקעלע" פערנעמט לכל הפּחות אַ 3 מעטער די לענג.

און אז דער רעדאַקטאָר חייזט זיי אָן, אז אַזאַ לאַנגע מגילה וועט פערנעמען די גאַנצע צייטונג, און ס׳וועט ניט בלייבען קיין ברעקעל פּלאַץ פאַר אַנדערע זאַכען, שטעלט מען זיך אוועק פּאַנה׳ן:

— עס רוכט זיך אייך נאָר אויס ה׳ רעדאַקטאָר, אַז ס׳איז לאַנג; באשר כ׳האָב געשריבען מיט גרויסע אותיות, אָבער געדרוקטערהייט וועט עס אויסקומען א פּינפּט חלק.

אָדער מען נעמט זיך דינגען, אַז ציגיינער:

— וואָס אַרט אייך, אַז ס׳וועט פערנעמען נאָך א שטיקעלע פּלאַץ? ס קאָסט אייך געלד? וועט איהר געבען מיט איין סענסאַציע וועניגער; אָדער איהר קענט עס גאָר געבען אין המשכים; וועט נאָך פאַר אייך זיין בעסער. דער לעזער וועט אָנהייבען לייענען, וועט ער שפּעטער שוין זיכער קויפען דאָס בלאַט.

פּרוווט איהם זאָגען פערקערט, אַז טאָמער וועט עמיצער חס ושלום אָנהייבען לייענען איין וואָך, וועט ער שוין אויף דער צווייטער וואָכען פון דער צייטונג, ווי א שד פאַר ווייראיך — וועט אייך דער שרייבער זיין גרייט די אויגען אויסצודראַפּען!

וואָס־זשע פאַר אַ עצה גיט זיך פאַרט א רעדאַקטאָר מיט אַט די אַלע „קאָלעגען", וואָס מאַטערען איהם מיט זייערע שרייבעכצען?

זאָגען זיי פּ־אָסט־פּשוט, אַז סטויג אויף כפּרות - איז דער רעדאַקטאָר ערשטענס ניט מחויב זיך צו פּצרשאַפען אומזיסטע שונאים, און צווייטענס דאַרף מען האָבען דערצו א האַרץ פון אַ גזלן — אָפּפּסל׳ענען אַ שרייבער זיין טאַלאַנט. איז דאָך ערגער, ווי אים אָבצוזאָגען דאָס לעבען.

האָט דאָך אָבער א רעדאַקטאָר דעם קאָפּ אויף די פּלייצעס, פּאַרזיסט ער ער זיי דעם ביטערען פּיל און גיט זיי דעם אָפּזאָג פּאָרזיכטיג אָון דיפּלאָמאַטיש:

—איהר פערשטייט, אָנגעשריבען איז עס דווקא גוט, מען קען אפילו זאָגען אויסגעצייכענט; פאַראַן א טיפער געדאַנק אין דער סטיל איז כמעט ווי ביי פּרצ׳ן; אַלאַ וואָס: ס׳איז פאַר אונזער פּראָווינץ־צייטונג צו ליטעראַריש; ס׳איז צו טיף. אז אונזער פּשוט׳ער לעזער זאָל עס קענען פערדייען, אַזאַ אַרטיקעל פּאַסט זיך פאַר א גרויסער וואַרשעווער צייטונג, אָדער גאָר פאַר די „ליטעראַרישע בלעטער" —

הויבט אָן דעם שרייבערס פּנים צו שיינען, ווי מען וואָלט איהם באַשמירט מיט האָניג, און ווען ער נעמט ביים רעדאַקטאָר צוריק זיין אַרטיקעל, זעהט איהר בשיינפערליך, אז ער אליין האָט בעקומען צו זיין ווערק און צו זיך אַליין אַ פּיל גרעסערען אָפּשיי.

ליידער בלייבט דאָס ווערק ערגעץ שטעקען אין די גרויסע רעדאַקציע־קערב, און אין א קורצער צייט ארום ווערט דער שרייבער ווידער אַנ׳אייגענער אין רעדאַקציע און דער רעדאַקטאָר האָט נעבעך ווידער פון איהם צו זינגען און צו זאָגען.

יא, יאָ, — וויל מען זיין אַ רעדאַקטאָר אין א פּראָווינץ שטאָט, מוז מען האָבען אַנ׳אייזערנעם געדולד און שטאָלענע נערווען.

• • •

וועגען פּראָיעקטן־מאַכערס און עצה־געבערס — אַ צווייטען מאָל.

X.

צי הייסט דאס נישט מיטגעהאלפען?

דער עקאנאמישער קריזיס דריקט אלץ שטארקער. פון טאג צו טאג ווערט אלץ ערגער. ענגער ווערט צוגעצויגען די פעטליע אויפ'ן האלז פון די ארימע און מיטעלע שיכטען פון דער בעפעלקערונג. עס שטיקט נישט צום אויסהאלטען. ס'קראכען בענק און רייסען מיט זיך אלץ וואס אין וועג איז. מיליאנען מענשען ווערען דערטרינקען אינ'ם גרויסען ים פונם וועלט-באנקראט. משרייט מ'פילדערט, מ'יאגט זיך נאך דער דארער סקארינקע, וועלכע ווערט פון טאג צו טאג מעהר איינגעצערט. מ'ווארפט זיך איבער פון איין פאך צום צווייטען, פון איין מסחר צום אנדערען. ס'איז א מין גסיסה-געראנגעל אויף צודערהאלטען דאס חיות.

די געזעלשאפט פונאנדערטיילענדיג זיך אין קלאסען און נאציעס ווערענדיג געשטויסען פונם צווייטען, זוכט אויס אלערליי שפּעלעך אויף צו באוועגען די נידריגסטע אינסטינקטען פון דער מענשליכער פסיכיק, און ס'ברעכען אויס, אויף אנ'איידעלען אויפן גערעדט, נאציאנאלע קאנפליקטען. דאס פאלק בונטעוועט זיך, זאגט מען (לעצטענס אין א גאנצע רייהע שטעדט ביי די יודישע בוכהאנדלונגען) און כאראקטעריסטיש, אליין די געשלאגענע, זענען מיר פונעטסטוועגען א בערייטענדער טייל די מאהל-רעדער אין דער גרויסער מיהל און העלפען אונדירעקט מיט פיהרען די אויסראטונגס-פאליטיק לגבי דער יודישער בעפעלקערונג.

אין אט ווי ס'זעהען אויס אין ליכט פון פאקטען אין אונזער שטאָרט. איך וועל שוין נישט דערמאנען דעם וועה-געשריי פון פ. גיסער אין פאריגען נומער „ראדאמער לעבען.“ אט האט זיך אין ראדאם אויפגעמאכט א צעהנדליג פונקטען פון סאדע וואסער און קיין איין יודיש מיידעל איז נישט בעשעפטיגט ווען הונדערטער יודישע ארימע קינדער ליידען הונגער און נויט. זיי האבען נישט די זכיה אנגענומען צו ווערען און פערשידענע מכלומ'שע אונטערנעהמונגען ווי דאס האבען די קריסטליכע. מן-הסתם האבען די יודישע אונטערנעהמער פון די סאדע-וואסער געשעפטען אין זיגען געהאט דעם חילול-שבת...

און איצט ווערען די איינגעפיהרטע צעכען אין אונזער לאנד בכלל אין אונזער שטאדט בפרט. ווייסען דאך אפילו קינדער אין די וויגען, אז האנדווערקער ווי דאס איז שניידעריי, שיסטעריי, סטאלעריי שטעהט אין זיין גרעסערער מערהייט איין ביי יודען כמעט 90 און דאך איז די פארשטעהערשאפט פון צעך גאנצע 90 נישט יודען. איהר פערשטעהט שוין, אז קיין טובה וועלען די יודישע בעלי מלאכות דערפון נישט האבען און צום גרויסען בעדויערען מאטערען זיך שוין אונזערע יודישע צעכאווצעס; די סעם און שלאפען נישט גאנצע נעכט ווי אזוי זיי זאלען אראפשווענקען דעם ארימען טייל פונם יודישען בעל מלאכה און גלייכצייטיג אונטערטראגען א שעהנע מתנה די נישט-יודישע קאלעגען.

קיין בעסערע בעהעלפער דארפען זיי נישט.

איצט האבען מיר אין ראדאם א יודיש שפיטאל. וואס עגזיסטירט שוין עטליכע צעהנדליג יאהר און איז פאר יודיש געלד אויפגעשטעלט און אויפגעהאלטען געווארען. לעצטענס איז דאס שפיטאל איבערגעגאנגען צום ראדאמער מאגיסטראט, און שוין פיהלט עס דער ארימער טייל פון דער יודישער בעפעלקערונג, ווען ס'ווערט כמעט נישט ארויסגעגעבען קיין ציגניש (שוויא, דעסטווא) אין שפיטאל אריין; דאגעגען ווערט דאס שפיטאל אויסגעפיהלט מיט קריסטליכע קראנקע.

פאר יודען איז געבליבען בלויז דער בית-עולם.

און אויב נישט קיין יודישע קראנקע, אין צו וואס דארפט מען האבען יודישע אנגעשטעלטע. מאכט מען ווידער דאס אויף אנ'איידעלען אופן אופן מעדיצינישען לשון הייסט עס אויף שלאף-געטראנק. מ'זאל די וועהטאג נישט שפירען. מ'נעמט צו די וואנונגען, בעלויכטונג און בעהייצונג פון די העכערע יודישע בעאמטע. זאל זיי ווערען ניט גיחא'דיג. ס'איז דאך אינטעליגענטע מענשען, וועלען זיי שוין פערשטעהן דעם רמז. מיט די נידריגערע יודישע בעאמטע זשענירט מען זיך נישט. יעדען ן-טען, לויט די רייהע מסתמא, זאגט מען אב איינעם און מען פערטוישט גלייך מיט א נישט-יוד.

דעם היינטיגען ערשטען האט מען אבגעזאגט דעם יודישען וועכטער בער ראובן מאנדעלמאן, וועלכער ארבייט שוין גאנצע 7 יאהר און פערטוישט מיט א קריסטליכען וועכטער. און דאס אין דער זעלבער צייט ווען אין פייראס, ראדא - פשיבאטשנא, פון מאגיסטראט זיצען צוויי יודישע אנגעזעהענע עסקנים און שווייגען. איז דאס נישט אינדירעקט מיטגעהאלפען?

וו. פייגענבוים.

טויזענדער מענשען אויף שטיהלען אויסגעזעצט און מיט וועמען איך דער פון מיינע בעקאנטע פון פריהער זענען אלע צופרידען.

אלע ראדאמער, וואס זענען פון פריהער אין לאנד, זענען איינגעארדענט און זענען גליקליך.

פון ראדאם איז געקומען אין לאנד אריין, א געוויסער זעליקער, וועלכע לויפט שוין אין די דייזע-ביוראס איינצוצאהלען אויף צוריק צו פאהרען. ווייזט אויס נישט קיין פאסענדער עלעמענט פאר ארץ ישראל. דאס בעחייזט ווידער אמאל, אז ביים שיקען מענשען קיין ארץ ישראל דארף מען זיין זעהר פארזיכטיג.

ישראל בן צבי

תל אביב דעם 9/6.

ראדאמער נייעס און וועלטליכע געשעהענישען

פעליעטאן

ווי נאר איך בין צוריק אהיימגעקומען פון מיין זומער-אפרוה, אזוי האט מיך באלד יאשע-בער דערווישט און גלייך מיר דערלאנגט א פאר שפיציגע, ביינערדיגע פינגער:

— שלום-עליכם פאניע שרייבער

— עליכם שלום יאשע-בער, וואס זשע הערט מען ביי אונז אין שטעטיל?

— אין שטעדטעל — זיפצט ער אב — אין נישט פרינעלדיג. דער דלות איז אוועק ווי א ווילדע מגפה. יודישע פרנסות ראנגלען זיך מיט זייער קיום. דאס ווירטשאפטליכע לעבען איז חרוב ומוהרב, פלוני-אלמוני איז געשטארבען, דאס געזעלשאפטליכע לעבען ליגט צובראכען „כחרם הנשבר“. נישטא קיין פרייד.

אבגעזאגט דעם קורצען, אבער פיל-זאגענדיגען פוזמון, האט יאשקע-בער פערדריכערט א פאפיראס און באלד א פרעג געטוהן:

— און וואס הערט מען עפעס אין דער וועלט לארכה ולרחבה?

— הום-הום — גיב איך א ברים — ווייסט איהר דען נישט, וואסערע וועלטליכע געשעהענישען עס האבען זיך איבערגעווארפען דורך אט דער צייט; איהר האט דאך מן הסתם געליינט אין דער פריהמארגען פרעסע, וועגען א „טאשעמקא-באנדע“, ווי אזעלכע פשוטע קרימינעלע פערברעכער האבען זיך פערקליידט אונטער דעם מאנטעל פון „פאליטיקער“ און דאביי אנגעטוהן מיאוסע מעשים... שפעטער איז פראפעסאר פיקארד געפלויגען אין... הימעל אריין (סטראטאספערע בל"ע"ן) דערנאך איז אין זשענעווע פארגעקומען די יודישע וועלט-קאנפערענץ מיט די קריגערייען און אמפערנישען צווישען ציוניסטען און נישט-ציוניסטען... בינו-לבינו האט זיך געגוסען דאס לעבען דער שיף-קעניג טאמאש באטא. אין דייטשלאנד ווידער האט היטלער אבגעטוהן א שטיקעל וואהל-ארבייט. אמעריקא האט דערווייל גענומען היילען דעם וועלט-קריזיס. פראנקרייך האט אננאשירט דעם תליון פאד גארגולאוו'ן. דער פוילישער שריפטשטעלער באי זשעלינסקי האט ענטדעקט רעוואלוציעס וועגען מיצקעוויטש'ס טויט, ואחרון אהרון חביב — יודען פאהרען פאר 850 זל. קיין ארץ ישראל...

— אזוי, אזוי, — קוקט מיך יאשע-בער אן מיט שטוינענדיגע פראגע-בליקען — וואס פאר א גוטע זאך איז זיך צונויפריידען מיט א מענש, וואס קומט פון דער וועלט.

— וואס רעדט איהר יאשע-בער האב איך אריינגעווארפען ווי אן אנגעבריטער די צייטונגען האבען דאך דאט אלץ איבערגעגעבען אין די שרייענדיגע קעפ.

יאשע-בער איז ענדליך איבערגאנגען צום תוך:

— פערשטעהט איהר מיך אזוי — ביי אונז אין ראדאם לעבען די יודען ווי אין האנאליו, אדער מיסיסיפי, אויב אנדערשוואו ווייסען יודען צו שעצען דעם „לא על הלחם לבדו יחיה האדם“ איז ראדאם לגבי דער הינזיכט מאראליש ענטארטעט. מענשען געהען ביי אונז ארום נידערגעשלאגענע און נויטליידענדע. אלע פרנסה-קוואלען זענען פערשטאפט. די שניידער-עקזעקוטארען זענען געווארען דרייסטער און האפערדיגער. מען בודק'ט אין די תחתונים-קעשענעס און מען שלעפט ארויס דאס לעצטע בימעל איבערבלייבעניש. נאך דעם „סבב-מרירי“ שלייכט זיך נאך טריט ביי טריט דער שווארצער שאטען פון די אין דער וועלט בעריהמט-געווארען ראדאמער צאנקערייען. און בעת אין ווארשא האט זיך אבגעשפילט דער „טאשעמקא פראצעס“, איז מען ביי אונז אין שטאדט געווען פערנומען מיט א „וואהל-פראצעס“, און צוואס פרעג איך אייך, האבען מיר בעדארפען לייענען אין בלאט פראפ. פיקארד רייזע אין הימעל אריין. אז דא ביי אונז זענען איינפאכע בשר ודם'ס געקראכען בשעת די „וואהלען“ אויף די ווענד.

„אז ס'איז גאר שלעכט מוז דער הימעל העלפען"

דאס געשפרעך מיט'ן טארנאפאלער רבי'ן — איז בעלז פארט מען ניט אין אלול — די רבי'שע קאנסיליום

אין א פריהערדיגען נומער פון אונזער צייטונג האבען מיר איבערגעגעבען בקיצור וועגען דער רבי'אישע חתונה אין אונזער שטאדט.

אין איינעם א טאג פון די שבע-ברכות, דינסטאג איז עס געווען, איז געקומען צו אונז אין רעדאקציע א שליח פון טארנאפאלער רבי'ן און איבערגעגעבען, אז דער רבי בעט עמיצער פון רעדאקציע זאל ארויפקומען צו איהם. אויב דער רעדאקטאר זאל וועלען וואלט ער אודאי צופריעדען געווען.

מיר האבען די בקשה פון רבי'ן ערפילט.

אויף דער רבי'אישער וויזיט האבען מיר דעלעגירט אונזער רעדאקטאר, וועלכער איז זעהר העפליך אויפגענומען געווארען פון רבי'ן און געהאט מיט איהם א לענגערען געשפרעך.

מיר ווילען טיילען די איינדרוקען מיט אונזערע לעזער און מעהר-ווייניגער פארשטעלען דעם מהות פון א גאליצישען רבי'ן, ווי אזוי ער איז תופש און פאסט-אויף אויף א פשוט'ן אופן דאס אלטעגליכס, וואכעדיגע לעבען.

דאס געשפרעך איז פארגעקומען אין דער וואהנונג פון ה' פ. גארפינקעל, (רווינסקא) וואו דער רבי איז איינגעשטאנען.

ס'איז גראד נאך מיטאג. די רבי'שע מחותנים זיצען אויבען-אן און ארום טיש זייערע חסידים. דער עולם איז נהנה פון פרוכטען און ס'געהט א שמועס וועגען תורה און חסידות.

ווען אונזער רעדאקטאר קומט אריין ווערט ביים טיש אויף א ווייל'ע שטיל. חסידים קוקען זיך אום פון אלע זייטען און זייערע בליקען דריקען אויס פערווינדערונג: הא, ווי קומט עפעס אין מיטען-דרינען גאר א „דייטש". דער טארנאפאלער רבי פערשטעהט זיך דערויף, שמייכעלט ער, אבער ער לאזט נישט לאנג פערציהען דאס שטילשווייגעניש און רייסט באלד איבער דאס חידוש'ען זיך פון די חסידים. מיט א פנים שוחקות עמפפאנגט ער דעם רעדאקטאר, בעט איהם ארויף צו זיך און ווייזט איהם אן א שטול לעבען זיך נאהנט פון רבי'שען אויבען-אן, וואו א חוץ דער טארנאפאלער זיצען אויך דער רבי ר' משה'לע מיט'ן חתן.

עס פערבינדעט זיך באלד א שמועס און ביים טיש ווערט היימליכער און לעבעדיגער. דער ראש-המדברים איז דער טארנאפאלער. מען רעדט פון מילי דעלמא און פון פערשידענע וועלטליכע זאכען, ביי וואס דער טארנאפאלער ווייזט ארויס א זעלטען-קלוגע אריענטאציע. ער מאכט דעם גאנצען עולם ארום רעדעוודיג און פערהאלט זיך צו יעדען זעהר פשוט און צוגעלאזען.

דער טארנאפאלער רבי איז א הדרת פנים, א הויכער, א דיקער. זיין שטעל און רחבות'דיגער פערנעם טיילט איהם אויס פון די ארומיגע. איינענע און פרעמדע חסידים, וואס זיצען ארום בעציהען זיך צו איהם מיט א יראת הכבוד, זיין פאטריאכאלישקייט שלאגט פון זיין גרויס דרך-ארץ. דער טארנאפאלער ווייסט דאס אפגים און פיהלט דאס אלץ גוט. בעמיהט ער זיך טאקע צו זיין מעהר פשוט'ער און איז מיט יעדען איינעם פאן-בראט. גאר בעזונדערס איז ער מקרב די אונדרייסטע חסידים און נאך מעהר פנים-יפות ווייזט ער ארויס צו די נישט-חסידים.

— עך — זאגט דער טארנאפאלער רבי — בין א מעורב בין הבריות. עך האב ליב אלע מענשען. אפילו צווישען גאט און מענש איז אויך נישטא קיין מחיצה. ס'ווענדט זיך נאר אין מענש. אויב ער וויל איז ער נאהנט צו גאט ווי צו זיך אליין.

דער טארנאפאלער האט פיינד אנגעצויגענקייט, שטייפקייט און בעזונדערס האט ער פיינד עצבות. ער לאזט נישט א רגע זיצען שטיל ביים טיש. ער רעדט כסדר און מאכט אויך אנדערע רעדען, ער האלט זיך פריי, היימיש און דאס זעלבע פערלאנגט ער פון די ארומיגע. כדי צו אויפמונטערן דעם עולם זאגט ער גלייכווערטליך, א מילתא דבדיחותא מיט וואס ער פערשאפט פרעהליכקייט ארום טיש.

אונטערגעהאלטען זיך אביסעל מיט די חסידים, טהוט זיך דער טארנאפאלער רבי א קעהר צו אונזער רעדאקטאר:

— נו, וואס הערט מען עפעס, פאניע רעדאקטאזשע? וואס הערט מען חדשות אויף דער וועלט אין דער עיקר וואס הערט מען אין אייער שטאדט? עך ליין טאקע אויך נייעס אין די צייטונגען אבער עך האב ליעב צו שמועסען מיט מענטשען פון דער פעדער-שפראך. האבען אייערע יודען דא פרנסה? ווי געהען די געשעפטען, דער מסחר? וועגען יורישקייט וועל עך אייך נישט פרעגען, ווייל ווי שטעהט געשריבען, אז איהר בעדארפט זיין א הימעל-זשאנדארם? זאגט וואס מיר טאקע, ווי זעהט אויס דער עקאנאמישער מצב ביי די ראדאמער יודען?

— ס'איז א קריזיס רבי, דער קריזיס שאנעוועט נישט קיין שום שטאדט, סדנא דארעא חד הוא, מסתמא פיהלט דער רבי אויך דעם קריזיס...

דער טארנאפאלער שמייכעלט א ווייל'ע. ער פערטראכט זיך אביסעל און ענטפערט:

— נו. יא, למאי זאל איך ליגען זאגען. עך פיל טאקע אויך דעם קריזיס עך פיל א צחיי-ערליי קריזיס: א קריזיס אין גשמיות און אין גייסט, אין מוח פון דער וועלט. אבער נישט געזארגט גאט העט העלפען און ס'וועט זיין בעסער.

אבער ווען, רבי? ס'איז דאך שוין גאר שלעכט —

— יא, פאניע רעדאקטאזשע, איהר זענט טאקע גערעכט. ווען? — אויפ'ן רבי'נ'ס פנים בעווייזט זיך א שמייכעל און ער ענטפערט ווי זיין שטייגער מיט א גלייכווערטעלע — ווען איך זאל זאגען ווען, וואלט איך קאנקורירט מיט די צייטונגען און איך וויל נישט זיין קיין משיג גבול. עך זאג נאר מבריך האבען בטחון. ווען ס'איז שוין גאר שלעכט מוז דער הימעל העלפען. בטחון און אמונה איז א גרויסע רפואה. וואס ניעט כח אויסצוהאלטען און דער מענש רערווארט זיך אויף בעסערע צייטען. עך זאג נישט קיין רזין דרזין. עך מיין גאנץ פשוט אז האפנונג פערטרייבט דעם יאוש און קעהרט-אום דעם מענש צום עץ החיים.

און דא געהט ווידער א גלייכווערטעל:

— פאניע רעדאקטאזשע, ווען עך וואלט געהאט א סך בטחון צו פערקויפען און דער עיקר, ווען עך וואלט געהאט א סך קונים אויף בטחון, וואלט עך געהאט א סך קוויטלעך מיט פדיונים. עך וואלט שוין באיי פערקויפט בחצי-חינם אהן פדיונים אויך. אפשר קענט איהר געבען א אנאנס אין אייער צייטונג ס'זאלען זיך מעלדען קונים אויף בטחון. אבער לאמיר דאס לאזען אויף שפעטער, דערווייל ווינש עך אייך גוטע געשעפט-אנאנסען און זאל זיך מאכען א האנדעל און א גוטע שפע אין אונזער מדינה בכלל און פאר יודען בפרט.

דער שמועס ווערט אויף א ווייל'ע איבערגעריסען. דער טארנאפאלער רבי שטעלט זיין מיט כארט און מיט א ליבענסווירדיגען טאהן זאגט ער:

— פאניע רעדאקטארושע, זייט סומס פון אונזער שמחה. איהר זענט דאך אונזער גאסט אין דערצו א פנים חדשות.

איהר שזוינט, פאניע לעבען, אבער אזוי איז עס. אויב מיר האבען גענומען א צייטונג אין האנד אריין, זענען מיר לגמרי נישט להוט געווע צו זעהען, וואס אחינו בני ישראל טהוען אין זשענעווע, נאר אין געגענפאל, מיר האבען צווישען די פעטיט-שריפס געזוכט א מיינונג. וועגען דעם „וואהל-אויסגאנג". און אזוי ווייטער, דער טוידט פון טאמאס באטא האט אונז גארנישט געקאנט אינטערעסירען, ווייל גראד אין דער זעלבער צייט האט מען דערלאנגט א „וואטום ניעאופנאששי" קעגען די „וואהלן"... און ווידער היטלער-שמיטלער'ס וואהל-מאכארייקעס זענען מיר ראדאמער יודען נישט גורס, געניג, וואס מיר האבען אין זינען אונזערע אייגענע „וואהל-מעשים"... די זעלבע געשיכטע איז עס מיט אמעריקען צו ראטעווע דעם וועלט-קריזיס מיט „געהאקטע ציבעלעס און געבראטענע לעבער'לעך" אין פונקט אזוי ווי צו היילען די ראדאמער מחלוקת'ן מיט א פאר ביטערע קאווע-לעפעלעך... איהר פערשטעהט. נאך וואס זאלען מיר זיך אריינלאזען אין די רעוואלוציעס פון באי זשעלענסקי, וועגען מיצקיעוויטשעס טויט. אז דא ביי אונז אין שטאדט האבען יודישע מוחות ענטדעקט גאר וואשנע רעוואלאציעס אודות די „קהלה-וואהלען"... און אזוי געהט עס „מרישא עד סיפה". איהר שפרינגט אויף דעם, וואס יודען פאהרען קיין „ארץ-ישראל" פאר א שפאט ביליגען פרייז פון 8.50 זל. אז ראדאמער יודען מאכן וואל-נסיעה'לעך קיין, ווארשא, קיין קעלץ, יואס קאסט אפשר מעהר ווי א דייזע קיין ארץ-ישראל... — דאס זעהט איהר, פאניע לעבען, איז פאר אונז מעהר איבערראשענד. אט קיקט מיך אן פאניע שרייבער, מיינע האר זענען גרוי געווארען, דאס פנים איז געריינצעלט. די הענד ציטער'ן, די אויגען-לעפלעך פאלען צו. אפשר קענט איהר מיר בארגען א זלאט?

יאשע בער האט פערויכערט א פאפיראס און מיט א פיינליכען פערדרוס האט ער אפגעזיפצט: יא, יא ברודערקע, די צייט זי גריטב נישט דאס לעבען, בעווייזט גישט דעם טויס, נישט ס'הערט די קריטיק אדער ליב. די צייט, זי גייט זיך איהר אייבינגען וועג. אזוי ארום ווערען אויך די „וועלטליכע געשעהענישען" פערטרינקען אינם ים פון די „ראדאמער נייעסען"...

אביחיל.

מען טרינקט לחיים. דער רבי ר' משה'לע ווינטשט יעדען א גוטע כתובה וחתימה טובה. ער זאגט דערביי אז דער ר' יצחק לוי בערדיטשעווער האט אזוי געווינשען: א גוטע כתיבה וחתימה טובה

דער טארנאפאלער פארטרייבט דעם לאנגען לילקע-ציבעק אין בעט צו זינגען א זמר. דערנאך ווענדעט ער זיך צום רעדאקטאר:

— על כן מיר וועלען ווייטער ציהען דער המשך פון אונזער אינטערוויאו. עך האב דעם כבוד מיך פארצושטעלען אלס גאר נאהנטער משפחה מיטגליד פון בעלזער הויף. איהר מוזט וויסען מסתמא אז וועגען בעלזער מנהגים און מופתים האט דער גאליציאנער שרייבער מארגאשעס שוין א סך געשריבען אין ניו-ארגער „מארגען זשורנאל", אויך אין יודישען „טאגבלאט" פון לעמבערג.

— איך האב אויך געשריבען וועגען בעלז — מערקט אן אונזער רעדאקטאר.

— יא, יך ווייס, עך האב געהערט.

— פארוואס איז דער בעלזער רבי נישט געקומען אויף דער חתונה? מ'האט דאך געהערט, אז ער קומט.

— עך וועל אייך זאגען פאניע רעדאקטאזשע. אין בעלז איז א מנהג, אז א גאנצען חודש אלול פאהרט מען אין ערגעץ נישט ארויס. ווען דער רבי פון בעלז איז אויף קוראציע אין דער פרעמד, איילט ער שנעל אהיים און ער מוז שוין זיין אין בעלז, ווי נור מען בענטשט ראש חודש אלול. ער וואלט געקומען צופליהען אויף אינזער שמחה אז ס'איז אבער א מינהג אזוי, אז מען פאהרט דארט נישט ארויס אין אלול.

— וואו וועט זיך בגוטצען דאס יונגע פארל? וועט דער יונגערמאן, ט'הייסט דער חתן, עסען קעסט אין ראדאם ביי זיין שווער דעם רבין ר' משה'לען?

— ער וועט נאר זיין ביי מיין מחותן ס'הייסט ביים שווער, ביז נאך די ימים-טובים. דעמאלט וועט ער קומען צו אונז קיין גאליציען און איבערנעמען דאס רבנות אין שטעטעל קאזלאוו. וואו עך בין געווען די ערשטע צייט רבי, מיין זוהן האט היתר-הוראה און דאס שטעטעל וויל איהם אויפנעמען אלס רב.

— דער רבי האט געהאט, האבן מיר געהערט, עגמת נפש פון דעם, וואס אין צוויי מאהל פערלוירען געווארען דאס צירונג פון רבינ'ס טאכטער און פון דער רבי'צין. איז דער רבי עמיצען חושד?

— חס ושלום. עך בין נישט קיינעם חושד. עך בין זעהר צופריעדען פון די מענשען, ביי וועלכע איך שטעה איין. עך בין זיי מכיר טובה פאר זייער גאסטפריינדליכקייט און פאר דעם, וואס זיי האבען אבגעגעבען זייערע שטובען פאר מיר און מיינע מחותנים און אונז אויפגענומען זעהר בכבוד.

-- אבער וואס איז געשעהן מיט'ן צירונג? ס'איז פערלוירען געווארען. אדער עמיצער האט חשק געהאט אויף דעם לא תגנב?

— עך ווייס נישט, וואס ס'איז געשעהן. עך בין ביידע מאהל נישט געווען אין שטוב, נאר ביי מיין מחותן. ווען עך בין אהיימגעקומען און מיין טאכטער האט מיר געזאגט, אז ס'פעהלען איהר די בריליאנטענע אוירינג, האב עך איהר געזאגט — זי זאל זיך נישט נעמען צום הארץ. גישט האבען קיין עגמת-נפש און איהר געווינשען: ד' ימלא את חסרונך — ווייטער דער רבי'ס צירונג, איז דאך געפינען געווארען. ווען עך וואלט געווען אין דער הייב, וואלט איך נישט געלאזט רופען קיין פאליציי, נאר געהייסען בעסער זוכען, ווייל א מענש קאן דאך פערלירען און קיינער זאל נישט שולדיג זיין. עך בין חלילה קיינעם נישט חושד. ס'איז דאך געווען א שמחה, און קיין שמחה שלימה קען דאך נישט זיין בעולם הזה. מילא האט מען געהאט א ביסעל עגמת נפש, אבער ס'מאכט נישט אויס. —

— — — — — — — — — — — —

ביינאכט איז פארגעקומען שבע ברכות אין דער וואהנונג פון רבי'ן ר' משה'לע. מיר זענען אויך פערבעטען געווען אויף די שבע ברכות.

פולע שטובען מיט חסידים. א יום-טוב'דיגע שטימונג שוועבט אין אלע ווינקעלעך. די טישען זענען אנגעשטעלט מיט מנורות, וואו ס'ברענען ליכט מיט ליכט.

איצט זיצען אויבען-אן דריי רבי'ס: דער רבי ר' משה'לע, דער טארנאפאלער און דער יאראסלאווער רבי ר' יחזקאל'ע רוקח, דעם רבי'ן ר' משה'לעס איידעם.

דער יאראסלאווער איז דער היפוך פון טארנאפאלער. אויף וויפיעל דער טארנאפאלער איז א בערעדיגער, א אויסגערוימטער, א ציגעלאזענער, אויסגעקאכט מיט מענשען און פערגעזעלשאפטליכט מיט דער סביבה, אויף אזוי פיל איז דער יאראסלאווער א שווייגער, א פערטראכטער און א סאר-זיך-מענש. א ווארט איז ביי איהם א רענדעל. ער מאכט אבער מיט זיין פערטראכטקייט און שווייגען א איינדרוק. ער קוקט זיך צו שווייגענדיג צום גאנצען ארום און מיט זיינע קלוגע אויגען אבסערווירט ער אויפמערקזאם די היימישע און פרעמדע פנימ'ער, ווי ער וואלט שטודירט זייער מהות און זיך בעמיהט אראבצולייענען די געפיהלען און געדאנקען פון מענשען.

דער רבי ר' משה'לע, דער בעל שמחה, טהוט שטארק אכטונג מ'זאל געבען יודען צו עסען. ער האלט יעדען אויס'ן אויג, אפילו קינדער. יעדען הייסט ער געבען צו עסען און צו טרינקען און אליין פערגעסט ער אין זיך אינגאנצען.

אורח'ים קומען וואס אמאהל מעהר און אלע איז מען מאכיל ומשקה.

קאנסיליום פון דריי רבי'ס

ווען דער עולם זיצט ארום טיש מיט אויסגעשפיצטע מויל און אויערען איינהערענדיג זיך צו די תורה'ת וואס די גוטע יודען זאגען, רייסט זיך פלוצלינג אריין א יאמערליך געוואלד. דאס זענען געקומען צולויפען צוויי ווייבער מזכיר זיין א חולה. א קראנקע פרוי, וואס איז אוועקגעפאלען אויף א הארץ-שלאג.

די צוויי נשים וואגען נישט אריינצוגעהן אין דער שטוב, וואו עס ווערט געפראוועט די סעודה. זיי ווילען נישט שטערען די שמחה. אבער אונטער די טהיר שרייען זיי אריין און בעטען רחמים פאר די חולנית.

ס'געדויערט אזוי א ווייל'ע און דער רבי ר' משה'לע הייסט אריינרופען די נשים און ער פרעגט זיי:

— נאך גארנישט בעסער? (די דאזיגע פרויען זענען שוין איינמאהל געווען מיט א געוויין)

— ניין, הייליגער צדיק, ס'איז גארנישט בעסער, ס'איז נאך ערגער-ליארמען ביידע ווייבער.

— אפשר איז יא א ביסעל בעסער?

— ניין, הייליגער צייט ס'איז שוין געווען דריי דאקטוירים און ס'העלפט גארנישט.

— ראטעוועט גוטע יודען, עך זענט דאך דא דריי צדיקים, קענט עך דאך מבטל מאכען דעם שלעכטען גזר-דין. איז מעריש עולמות די עלטערע יודענע און וויל בשום אופן נישט אבטרעטען, סיידען די גוטע יודען וועלען איהר געבען א רפואה שלימה.

דער רבי ר' משה'לע פרעגט אויס נאך אמאהל דער נאמען פון די חולנית די מוטער'ס נאמען, חזרט איבער די נעמען און אין ווייטער מזכיר פאר זיין מחותן דעם טארנאפאלער און זיין איידעם דעם יאראסלאווער.

די דריי גוטע-יודען רעדען זיך איבער בלחש און האלטען אן צווישען זיך א שטילע סודות-פולע בעראטונג. ס'ווערט שטיל ארום איך ארום. אויך די צוויי ווייבער האלטען איין זייער געוויין און אלע אויגען זענען געווענדעט צום חוט המשולש, צו די דריי רבי'ס, וואס האלטען אן א הימלישע קאנסיליום.

די דאזיגע קאנסיליום געדויערט אזוי א פאר רגעס. צום סוף האט די רבי'ישע בעראטונג געפסק'ענט. אז ס'איז נמנה וגמרה, אז דער חולה וועט האבען א רפואה שלימה. באלד דערנאך רופט אויס דער רבי ר' משה'לע: אבינו מלכנו קרע את רוע גזר דיננו און איז מודיע די נשים אז מיט גאטס-הילף וועט די חולנית האבען א רפואה שלימה

ווי די נשים זענען אוועק מיט דער רפואה שלימה, איז אוועק שבע-ברכות מיט געזאנג און טענץ ביז טאג און דער טארנאפאלער האט זיך כמנהגו געחכמה'ט: א קונץ האט ער בעוויזען מיין מחותן, אז ער האט געהאט צו הילף נאך צוויי רבי'ס און קיין ע"ה אזא עדה יודען וואס האט מיט איהם מסכים געווען האט ער געקענט אויספועל'ן אין הימעל א רפואה שלימה פאר דער חולנית, אבער ניש קשה, אז ד' חולנית וועט געהיילט ווערען וועט איהם פארט קומען א ישר כח, מיין מחותן.

און צו אונזער רעדאקטאר האט זיך דער טארנאפאלער געווענדעט:

אנו, פאניע רעדאקטאזשע, די רבי'ס קאנקורירען שוין אויך מיט די דאקטוירים. וואס גישט? אבער ס'איז נישט אזוי שלעכט. די דאקטוירים גיבען א רפואת הגוף און א גוטער-יוד א רפואת הנפש.

און א מלא בשמחה'דיגער האט זיך דער טארנאפאלער געלאזט אין א ריקוד מיט'ן רבי'ן ר' משה'לע און יאראסלאווען רבי און דער עולם חסידים האט זיי ארומגענומען אין א ראד און ס'איז אוועק א טאנץ מיט התלהבות און ברען וואס האט זיך איינגעצויגען אין דריטען משמר פון דער נאכט.

פון „צעירי-מזרחי" אין ראדאם

דער קאמיטעט פון „צעירי-מזרחי" מאכט בעקאנט, אז עס זענען ביי דער ארגאניזאציע געעפענט געווארען קורסען פאר העברעאיש, יודישע געשיכטע און פאלעסטינאגראפיע.

נאך איינינע טעג וועלען פארקומען די איינשרייבונגען, אין סעקרעטאריאט פון דער ארג. פון $7\frac{1}{2}$ ביז $9\frac{1}{2}$ אוו. די בעדינגונגען זעהר צוטריטליך.

גלייכצייטיג ווערט מיטגעטיילט, אלע חברים און סימפאטיקער פון „מזרחי" און צ"מ. וועלכע ווילען פארען קיין א"י און פארמאגען א קאפיטאל פון 150 £ און אלס אזעלכע רעפלעקטירען זיי אויף סערטיפיקאטען פאר'ן מיטעלשטאנד, אז זיי בעדארפען זיך מעלדן אין זייער אייגענעם אינטערעס אין סעקרעטאריאט פון אונזער ארג.

דער גילגול פון א פאלשען 50-ער גראשען

א טשעקאווע געשיכטע האט פאסירט די טעג אין ראדאם.

אין פאפיר-געשעפט פון היגען סוחר משה צוקער (שעראטסקי 4) זענען אריינגעקומען צוויי יונגע קריסטען און פערלאנגט פון איהם ער זאל זיי אויס־טוישען א פאלשען 50-ער גראשען. זיי האבען ערקלערט אז מיט א וואך פריהער האבען זיי ביי איהם געקויפט סחו־רה און ער האט זיי א רעשט געגעבען פאלשע 50 גראשען.

ה' צוקער האט אבגעזאגט זייער פארלאנג באטייטערענדיג דערמיט, וואס ער צווייפעלט בכלל, צי די דאזיגע קו־נים זענען פאקטיש געווען ביי איהם אין געשעפט. צווייטענס האט ער זיך געוואונדערט, וואס זיי האבען געווארט אזוי לאנג און זיך ערשט דערמאנט וועגען דעם מיט 8 טעג שפעטער.

די יונגע קריסטען האבען ווייניג אכט געלייגט אויף ה' צוקער'ס ערקלערונג און קאטעגאריש געפאדערט ער זאל זיי אומקעהרען זייער געלד. ה' צוקער האט ווייטער געטענה'ט, אז ער דער־מאנט זיך נישט זיי זאלען האבען גע־קויפט פאפיר און ווידער א מאהל זיי געפרעגט די הארבע קשיא: פארוואס האט איהר געווארט אזוי לאנג? איהר ווייסט דאך אליין, אז אומעטום, אין אלע בענק, ביוראס, געשעפטען, וויבאלד מען געהט נאר אוועק פון דער קאסע, העלפט שוין גארנישט קיין שום רעקלא־מאציע, ווייל ס'איז אנגענומען, אז אויף א טעות דארף מען באלד רעאגירען אין די אויגען פון קאסירער, אדער סוחר, טא פארוואס זאל איך זיין א אויסנאהם, בפרט נאך ווען איהר קומט מעלדען אזש אין א וואך-ארום? ווי אזוי בין איך איבערצייגט, אז איהר זאגט אמת? יעדען טאג קאן דאך קומען א צווייטער מיט אזא טענה.

די ארגומענטען און מאטיווען פון ה' צוקער האבען ווייניג געהאלפען, און די צוויי יונגע העררען האבען בשום אופן נישט געוואלט אבטרעטען. א חארט צו א ווארט און די צוויי „קונים" זע־נען אוועק מיט א „סקארגע" אין דער פאליציי, וועלכע האט דורכגעפיהרט א רעוויזיע ביי ה' צוקער. בעת וועלכע זי האט פערהאלטען 2000 זלאטעס אין באנקנאטען מיט'ן צוועק צו זעהען צי זיי זענען אמאל אויך נישט פאלש.

יעצט ס'האט זיך ארויסגעשטעלט, אז די באנקנאטען זענען נישט פאלש, גאר גוטע, אמת'ע. אין דא פלוצלינג געשע־הען א „נס" און דורך א ווינדערליכען שטראף ווי דורך „רוח הקודש" האט זיך וועגען דעם דערוויסט דער ראדאמער שטייער-אמט. וואו ה' צוקער איז שול־דיג פאר פערלעגענע שטייערען פון פאריגען יאהר.

דעם ווייטערדיגען פערלויף איז זיך גרינג משער צו זיין.

פון די 2000 זל. האט ה' צוקער בעקומען א רעשט 500 זל. און די רעשט 1500 זל. האט אריבערשפאצירט אין דער קאסע-סקארבאווע.

באמת א טשעקאווע געשיכטע ווי אזוי א פאלשער 50-גראשען איז מגולגל געווארען אזש אין א סומע פון 1500 זל.

געוואלט קריגען א מעדאל,

האט ער שיער נישט אראבגעדרייט א גאנצען צוג מיט פאסאזשירען

מיט עטליכע טעג צוריק האט די פרעסע אליארמירט פון א שרעקליכע באהן-קאטאסטראפע, וואס איז שיער נישט פארגעקומען אויף דער ראדאמער ליניע צווישען יאסטשאמב און שיד־לאוויעץ.

אין די אליארמירענדיגע ידיעה איז געווען איבערגעגעבען, אז אויפ'ן דער־מאנטען באהן-וועג האבען פערברעכער אויסגעדרעהט אויף פיער ערטער די שינעס, וועלענדיג אזוי-ארום ארויסרו־פען א שרעקליכע קאטאסטראפע. די דאזיגע פערברעכער האבען דערנאך געבונדען דעם באהן-וועכטער דאווידא־וויטש, ווען ער האט קאנטראלירט די שינעס און בעמערקט, אז דער וועג איז אין געפאהר און איבערלאזענדיג איהם אזוי ליגען אויפ'ן פעלד זענען זיי אנט־לאפען. ס'איז געווען בלויז א גליק. וואס דאווידאוויטש איז געלונגען צו בעפרייען איין האנד פון די געבינדענע שטריק, מיט וועלכע ער האט אויפגע־ריסען א פעטארדע און אזוי ארום גע־געבען א סיגנאל צום אנקומענדיגען ציג אז דער מאשיניסט זאל האמעווען דעם צוג. ס'איז כאטש אזוי געווען און א דאנק דעם העלדישען באהן-וועכטער איז ניצול געווארען א פולער צוג מיט פאסאזשירען.

אזוי האט דערצעהלט דער באהן־היטער דאווידאוויטש און אויפ'ן גרונד פון זיין ערקלערונג האט זיך בעוויזען אין דער פרעסע די דאזיגע סענסאציא־נעלע ידיעה.

כדי שטארקער צו מאכען זיין העל־דישען טהאט, האט דאווידאוויטש צוגע־געבען, אז ווען ער האט זיך אראבגע־בויגען צו רעווידירען, צי די שינעס זע־נען אין ארדנונג האט ער בעקומען א זעץ פון הינטען אין קאפ אריין און ווען ער האט זיך אויפגעשטעלט האט ער בעמערקט דריי פארשוינען, וועלכע האבען איהם דערלאנגט א צווייטען זעץ, פון וואס ער איז אוועקגעפאלען אין א אומבאוואוסטזיניגען צושטאנד אויף דער ערד. ווען ער איז געקומען צו זיך האט ער דערפיהלט ווי דאס מויל איז איהם פערשטאפט און הענד און פיס זענען איהם געבינדען. נאך ווייטערדיג בערורעט און כמעט איינגאנצען צעמישט האט ער זיך דאך נעכאפט, אז באלד דארף דורכגעהן א צוג אויפ'ן טאר וואו די שינעס זענען אויסגעדרעהט און ס'קאן געשעהן א שרעקליך אומ־גליק. א אויפגעציטערטער פון דאזיגען שרעקליכען געדאנק האט ער מיט אומגעוויינליכע כחות אויפגעריסען איין שטריק און נאך בעוויזען צו דער רעכ־טער צייט צוצוגעבען א ווארנינג'ס-סיגנאל דורך דער אויפגעריסענער פעטארדע.

בצר דעם וועכטער דאווידאוויטש וואלט דאס געווען א לעגענדארער העל־דישער זשעסט, ווען די מעשה וואלט אמת געווען. ווייזט זיך אבער ארויס, אז די גאנצע געשיכטע מיט'ן גליקליכען צופאל פון דער ניט צושטאנד געקו־מענער קאטאסטראפע האט גאר דאווי־דאוויטש אליין סימולירט.

די געריכטליך פאליציאנישע אויס־פארשונג האט אויפגעקלערט דאס גע־שעהעניש און פעסטגעשטעלט, אז מ'האט דא צוטוהן מיט א מיסטיפיקאציע. ס'האט זיך נעמליך ארויסגעוויזען, אז דאווידאוויטש, וועלכער איז אלס שטראף געווארען איבערגעטראגען אויפ'ן איצ־טיגען פאסטען. וועלענדיג זיך צוריק ערווערבען א גוטען „אפיניע" ביי זיי־נע עלטסטע, האט סימולירט דעם אטענ־טאט אויפ'ן צוג, און אז ער אליין בכ־בודו ובעצמו איז דאס געווען דער, וואס האט די שינעס ארויסגעדרעהט. ער האט דאס אבער געמאכט לייטיש. אליין זיך פערשטופט דאס מויל, זיך געבינדען און אוועקגעלעגט זיך נעבען באהן-טאר. ער האט אפילו געהאט א פערבלוטיגטען פינגער. דאס לעצטע האט איהם אבער פערראטען, ווייל ביי די ארויסגעדרעהטע שינעס האט די אויספארשונג'ס-קאמיסיע געפינען בלוט־שפורען, וואס בעווייזען א וואהרשיינ־ליכקייט אז דאס האט זיך ראווידא־וויטש צעקאליעטשעט די פינגער ביים ארויסדרעהען די שינעס.

באלד נאך [illegible] האט מען [illegible] קיין ראדאם [illegible] שפיטאל, וואו ער געפינט זיך אויך היינט.

[illegible] איז אויף [illegible], וואס האט [illegible] באהן־היטער [illegible] סימולירט דעם באהן-אנפאל.

איידער דאס געריכט האט גע'פסק'נט, האט זי איהם אליין געוואלט מקיים פסק זיין.

פאוועל משעשליאק מיט אניעלא זבי־שעווסקא פון א דארף הינטער ראדאם האבען איינמאל זיך געהאט א סכסוך זיי האבען זיך לאנג פראצעסירט און לסוף זענען זיי געקומען זיך לאדענען אין ראדאמער שטאדטישען געריכט.

נאך איידער ס'האט אויסגערופען דעם פראצעס און די צדדים זענען נאך געשטאנען אין דרויסען אין קארי־דאר פון געריכט, איז די בעל-דבר'טע זבישעווסקא געווארען אונגעדולדיג און בעשלאסען נישט צוווארטען אויפ'ן פסק פון געריכט. נאר אליין געוואלט זיך אברעכנען מיט איהר געגנער פא־וועל טשעשליאק.

זי האט ארויסגעכאפט פון בוזעם א פלעשעלע עסענץ וויער און זיך געווארפען אויף טשעשליאק'ן וועלענדיג מיט דער ברענענדיגער פליסיגקייט אבגיסען איהם. דארומיגע עדות וואס זענען מיטגעקומען צום פראצעס, האבען בע־צייטענס דאס דערזעהן און זיי האבען פון איהר דאס פלעשעלע ארויסגעריסען און אזוי-ארום איהם מציל געווען.

צו דער חתונה פון אונזער חבר

אפרים רייך מיט פרל. רוזשע נאָוואָפּאָלסקי

ווינשען מיר זיי א גליקליכע צוקונפט

איטקע שוץ, חיים וואסערמאן

בברכות לבביות מברכים אנו

את אחנו אפרים רייך

לחתונתו עם העלמה רוזא נאוואפאלסקא

יהי רצון שיבנו ביתם על הרי יהודה וירושלים

אחי המפקדה:

הסתדרות „בית״ר״ אחי „התזמורת״

י. סובה, י. רוטמן ז. סובלמן מ. סמלסון, י. גרטנר, א. מלץ קוסמו, י. בילסקי

צו דער חתונה פון ה׳

אפרים רייך

מיט דער פרל.

רוזשע נאָוואָפּאָלסקאַ

ווינשען מיר זיי א גליקליכן און צופרידענעם צוזאמענלעבען.

צבי סאמעלסאָהן, אברהם פּיִווישעוויטש.

לשמוע אל הרנה ואל התפלה

עס ווערט בעקאנט געמאכט, אז אזוי ווי שטענדיג וועט מען אויך היי־יאָהר דאווענען די ימים־נוראים אין דער הערליכער שוהל

פון בית־יתומים און מושב זקנים

עס וועט דאַוונען דער בעריהמטער בעל תפלה ר׳ יוסף סאנדעל

די גאנצע הכנסה פון עליות און שטעדט געהט לטובת דעם בית־יתומים

בילעטען צו בעקומען ביי טענענבוים וואלאווע 3 און אין בית־יתומים.

MYDŁO Kollontay Z PRALKĄ JEST LEPSZE.... pierze, chroni, oszczędza

Złoty medal na wystawie w Katowicach 1927

Genaral. przedstawicielstwo na okręg kielecko-radomski

DOM HANDLOWO-KOMISOWY **M. CUKIERMAN** KIELCE

ul. Sienkiewicza 32, Telefon 4-55.

פייערליכע ערעפנונג פון נייעם קינא „אפאללא״ אין ראדאם.

ענדליך איז פערענדיגט געוואָרען די גראנדיעזע דעקאָראטיווע ארבייט פון נייעם יודישען קינאָ „אַפּאָללאָ״ (געוו. שוויט) דורך דעם בעקאנטען ווארשאַווער ארכיטעקט ליכטענשטיין.

אין דעם נייעם קינאָ איז אריינגעלעגט געוואָרען אַ כח, אַ שפע פון אַר־טיסטיש־קינסלערישע ארבייט. דער קי־נאָ האָט איצט אַ פּראַכטיג־עסטעטישען אויסזעהן און מאכט אַ קאָלאָסאַלען איינדריק.

דער איינעגטימער פון נייעם קינאָ „אַפּאָללאָ״ איז דער בעריהמטער יודי־שער פילם־אונטערנעמער בערנארד ניעמטשיק. מיר געדענקען נאָך איהם פון יענע צייטען, ווען ער האָט איבער־גענומען דעם קינאָ „נייער טשארי״, וועלכען ער האָט דעמאָלט אויפגעלעבט אין צוגעצויגען מאסענווייז דאָס קינאָ־פובליקום אין ראַיאָם מיט זיינע וואונ־דערליכע ערשטקלאָסיגע בילדער.

ווי נאָר ס׳איז בעוואוסט געוואָרען אין שטאָדט, אז דירעקטאָר ניעמטשיק עפענט א נייעם קינאָ, איז די ידיעה אויפגענומען געוואָרען מיט דער גרעס־טער צופרידענהייט צווישען דער גרוי־סער מאַסע קינאָ בעזוכער וועלכע קע־נען איהם אַלס אויסגעצייכענטען מומחה אין אויסקלויבען בילדער לויט זייער גע־שמאק און פערלאַנג.

היינטיגע וואָך קומט פאָר די פייער־ליכע ערעפנונג פון נייעם קינאָ „אַפּאָל־לאָ״. צו דער התחלה ווערט געגעבען דער הערליכער, אינהאלטסרייכער און שפאנענדער קלאַנג־פילם „ליכט אין שאָטען פון דער גרויסער שטאָדט״ מי־ט׳ן געניאַלען זיך אליין איבערשטיי־גענדיגען טשארלי טשאפלין אין דער הויפט־ראָל.

מיר בעגריסען און ווינשען ערפאָלג די נייע קולטורעלע פלאצובקע אין אונ־זער שטאָדט.

אונזערע פריינד יוסף טענענבוים מיט זיין פרוי

צו דער פערלאָבונג פון זייער געליבטע טאכטער

פרל׳ יאַדזי מיט ה׳ ב. דאָבּרעצקי

ווינשען מיר זיי א סך נחת און דעם פערלאָבטען פּאָרל פיל גליק

בעריל רוזא און עסטושא שיינפעלד

Szefostwu TENENBAUM

z intencji zaręczyn Ich ukochanej córki

p. JADZI z p. DOBRECKIM

życzymy dużo pociechy a narzeczeństwu wiele szczęścia

Lola Kozłowska, IrKa Klajner

Ewa Cukierman, Luba Gutman.

Z intencji zaręczyn

p. Anki Wajsmanówny z p Mońkiem Zaidsznajderem

życzymy wiecznej miłości i harmonji dusz

F. Ajzmanówna, siostry Cecerskie

siostry Elencwajg, E. Goldberżanka

C. Zylbermanówna

א הערצליכען מזל־טוב דער

פר. חנה ווייסמאן

צו איהר פערלאָבונג מיט

ה׳ משה זיידשניידער

ווינשען:

וו. גרינבוים, מ. מילא, פ. צוקער׳ קויפמאן

לשמוע אל הרנה ואל התפלה!

דערמיט מאכען מיר בעקאנט, אז דאס

בית־הכנסת פון דער חברה אהבת־חברים

לובלינער 5

איז איבערגעטראגען געוואָרען אין אַ נייעם פּראַכטיגען, בּיקוועמען לאָקאַל פון ה׳ מילמאן, קילינסקי 19 אין הויף פּאַרטער 1־טער שטאָק

פּלעצער קען מען דינגען ביים ה׳ מילמאן קילינסקי 19 און ביים ה׳ אברהם נוטמאן לובלינער 11 פון 7 ביז 10 אָווענד.

דער קאָמיטעט.

מאָרגען שבת־צו־נאכט דעם 24

קומט פאָר

אַ דאַנסינג לטובת בית־יתומים

דער דאַנסינג ווערט איינגעאָרדענט אין צוקערניע פון פשיטיס־קעווסקי, און וועט זיך אויסצייכענען מיט אינטערעסאנטע אטראקציעס. נעמענדיג אין בעטראכט, אז די הכנסה געהט אויף דעם, אז די אָרימע יתומים זאָלען האָבען אויף יום־טוב, איז צו האָפען, אז דער דאנסינג וועט צאהלרייך בעזוכט ווערען און פון אלע אינטערעסירטע ווערען.

א שיין איינגעאָרדענט

איבערצייגעבען גאַלאַנטעריע־געשעפט

וואָס עגזיסטירט שוין 25 יאהר אין סאמע צענטער שטאָדט

זשעראָמסקי № 1 פּראַנט ערשטער שטאָק

דאָס געשעפט האָט אַ איינגעפירטע קריסטליכע און יודישע קליענטעלע.

צו ערקונדיגען זיך אויפ׳ן אָרט.

מיט אכטונגספול

פירמע גינצבערג.

KSIĘGI HANDLOWE

prawidłowe i uproszczone

w/g. najnowszych przepisów podatkowych. i wymogów Urzędu Skarbowego

za minimalną opłatą miesięczną

PROWADZI: dział buchalterji

Biura „UNITAS" Radom Żeromskiego 34

צערעס

כשר

אויף יום-טוב נישט פערטרעטבאר
צו ערהאלטען
און אלע געשעפטען!

צערעס 100%-גער קאקאס=פעטס ווערט אויסגעארבייט אונטער דער שטרענגער השגחה
פון הרב ר' שמחה פרענקעל פון סקאווינא און קען עמפפעהלט ווערען אפילו למהדרין-מן המהדרין

W Niedzielę dnia 25 b. m.

O GODZ. 11 PRZED POŁ.

odbędzie się na Cmentarzu Żydowskim w Radomiu

NABOŻEŃTWO ŻAŁOBNE

i ODSŁONIĘCIE POMNIKA

naszej najukochanszej nigdy niezapomnianej

Córki i Siostry

b. p. HANKI

na które zaprasza
krewnych i znajomych

Estera Gutsztadt i Rodzina.

נחמי - תנחומים!

להא׳ מנדל הורוביץ ורעיתו ובתם

בהלקח מהם בנם יחידם ואחיהם

העלם יעקב מאיר ז״ל

בוגר הגימנסיה „חובבי-דעת"

ותלמיד הפוליטכניקה בדנציג.

אתכם אנחנו בצערכם הכבד מגשוא!

זכר הנפטר יהי שמור בלבנו עד נצח.

ההנהלה חבר המורים והועד

של הגמנסיה „חובבי-דעת"

ראדום
אלול תרצ״ב

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס דעם ה׳ אהרן גאלדבערג

צוליב׳ן טוידט פון זיין פאטער

משה דוד גאלדבערג נ. ע.

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

געזעלשאפט „עזרה" אין ראדאם

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס אונזער פיל

געשעצטען פריינד הערן **אהרן גאלדבערג**

צוליעב דעם טויט פון זיין ליבען

פ א ט ע ר

זאל ער מעהר נישט וויסען פון קיין צער

שמואל זילבערשטיין עט פרוי

Wyrazy szczerego współczucia składają

koledze HENDLOWI

z powodu przedwczesnej śmierci

Jego MATKI

Diament i Tajchman.

אונזער טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס אונזער געערטען שעף

אהרן גאלדבערג ווי אויך אונזער מיטארבייטערין **לובא גאלדבערג**

צום טוידט פון זייער

פ א ט ע ר נ. ע.

זאל איהם די ערד גרינג זיין.   תנצב״ה

דאס פערסאנאל פון דער פירמע

אהרן גאלדבערג

זשעראמסקי 9.

טעכטער שולע „בית יעקב" ראיאם וויטאלדא 8

אין צוזאמענהאנג מיט'ן בעפארשטעהענדען עגזאמען פון אונזערע שילערינס. ארדנען מיר איין שבת פ׳ נצבים=וילך דעם 24/9 ה. י. פינקטליך 1 נ. מ. אין לאקאל פון קינא „מיראזש" זשעראמסקי 15

א גראנדיעזע פעראנשטאלטונג

אויף וועלכען די שילערינס וועלען אויפטרעטען מיט בעלעהרענדע אקטועלע פארטראגען און גלייכצייטיג בייליגען זייער רייפקייטס-עגזאמין פונ'ם אדורכשטודירטען לעהר-פראגראם. ביי דער געלעגענהייט וועט האלטען א רעפעראט די טאלאנטפולע רעדנערין. לערערין פרל. באגוכוואהל (אפ-סאלח. פון קראק. ב״י סעמ.)

איינגאנג נור פאר פרויען

פערוו. פון בית-יעקב שולע אין ראדאם

Optyk Dyplomowany

Z. WĘGIER

Absolwent Wyższej Szkoły Optycznej w Jenie

RADOM ul. Żeromskiego 25

POLECA

Okulary i binokle

Wykonanie recept ściśle według przepisów P.P. Lekarzy

ZEISS PUNKTAL

Obsługa ściśle fachowa

Ceny b. przystępne

Poszukiwana Panna Rutynowana

DO 3-LETNIEGO CHŁOPCA.

Zgłaszać się

WAŁOWA 7 (lekarz dentystka)

וואס אמאהל אלץ א גרעסערער קרייז אנהענגערינס

פון אונזער פערפומירטען זייף מיט דעם צייכען „יאשטשורקע"
בעווייזט, אז די שטיג - ווירטענס זעגען פון איהם זעהר צופרידען.

מיר בעטען צו לייגען אכט אויף דעם פאבריקס - צייכען
„יאשטשורקע", ווייל דער צייכען גאראנטירט די זעלטענע
גוטסקייט פון זייף ביי זיין נידריגען פרייז

בעקאנטמאכונג.

דערמיט מאך איך בעקאנט דאס ג. פובליקום פון ראדאם און אומגעגענד,
דאס איך האב געעפענט אויף זשעראמסקי 7 אין הויף

א מאגאזין — מיט פערטיגע — קינדער - אנצעגער

ווי אויך א וועררקשטעל

דער מאגאזין איז פערזעהן מיט א גרויסען אויסוואהל פון פערטיגע
אנצעגער פון ערשטקלאסיגען קוואליטעט.

פערשטעהענדיג די יעצטיגע לאגע פון דער יודישער בעפעלקערונג
האב איך בעשלאסען צו פערקויפען לויט די נידריגסטע פרייזען.

איך פערהאף, אז די ג. קונדשאפט וואס וועט בעזוכען מיין מאגאזין
וועט וויסען ווי געהעריג אבצושאצען מיין לאנג-יעהריגע פראקטיק און וועט
פערבלייבען מיין שטענדיגע קליענטעלע.

איך מאך אויך בעקאנט, אז איך נעם אן בעשטעלונגען פון מיין אייגע-
נע און אויך אנפערטרויטע סחורה.

די בעשטעלונגען ווערען אויסגעפיהרט ערשטקלאסיג, ביליג און צו דער
בעשטימטער צייט. מיט אכטונג

„טאני'אפאל"

ראדאם, זשעראמסקי 7 (אין הויף לינקס)

BROWAR PAROWY

J. SASKI

w Radomiu

poleca piwo

„EL"

Biuro Prośb i Podań

p. f. **„PROLITEX"**

RADOM, WAŁOWA, 5 oficyna 1-sze piętro.

ZAŁATWIA:	Redaguje Podania:
Sprawy paszportowe	Do Władz Sądowych
Mieszkaniowe	Skarbowych
Wszelkie Tłomaczenie	Administracyjnych
i inne.	i Wojskowych.

Windykacje należności w całej Polsce.

Informacje o zdolności kredytowej

Przepisywanie na maszynach.

wykupywanie patentów na **rok 192.**

Biuro czynne: od godz. 9-ej rano do 7-ej wieczór.

נאר אונזערע ערשטראנגיקע
סחורות קענען דיך צופרידענשטעלען

קויפענדיג ביי אונז איינמאהל בלייבסט דו
אונזער שטענדיגער קליענט

FABRYKA SUKNA

Karol Jankowski
i SYN

BIELSKO :: געגרינדעט 1826 י. ::

SKŁADY FABRYCZNE	PRZEDSTAWICIELSTWA ZAGRANICZNE
w Bydgoszczy	Amsterdam
„ Częstochowie	Buenos Aires
„ Cieszynie	Beyreuth
„ Gdańsku	Bruksela
„ Katowicach	Belgrad
„ Krakowie	Budapeszt
we Lwowie	Cairo
w Łodzi	Hamburg
„ Poznaniu	Helsingfors
„ Radomiu	Istanbul
„ Równie	Kopenhaga
„ Sosnowcu	Londyn
„ Stanisławowie	Praha
„ Toruniu	Paryż
„ Warszawie ul. Marszałkowska	Oslo
„ Warszawie, ul. Nalewki	Osaka
„ Warszawie, Nowy Świat	Rio de Janeiro
	Ryga
	Stockholm
	Saloniki
	Teheran
	Wiedeń
	Zagreb

די נייעסטע און שענסטע

„טאפעטען"

אויך צימער-טאפעטירונג

בעדייטענד ביליג

פער- קויפט **ש. שטיינמאי**

ראדאם, לובלינער № 21

ביטע זיך צו ערקינדיגן